



Geesteswetenschappen

# Religie in de moderne samenleving

Programmabrochure

# Religie in de moderne samenleving

Den Haag, mei 2014

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) is met een budget van 625 miljoen euro per jaar een van de grootste wetenschapsfinanciers in Nederland. NWO stimuleert kwaliteit en vernieuwing in de wetenschap.

# Inhoudsopgave

<b>Voorwoord</b>	5
Prof. dr. A.J.A.C.M. (Anne-Marie) Korte	
<b>Over het programma</b>	7
<b>Fragiele relaties: joden en moslims in Amsterdam en Londen</b>	10
Prof. dr. G.A. (Gerard) Wiegers	
<b>Verschuivende verhoudingen: Religieuze organisaties en de overheid in Nederland vanaf de jaren 60</b>	12
Prof. dr. J.C. (James) Kennedy	
<b>Ontwikkeling van islam in Nederland onder de loep</b>	14
Prof. dr. J.T. (Thijl) Sunier	
<b>Religie en homoseksualiteit als vermeende tegenstelling</b>	16
Prof. dr. R.R. (Ruud) Ganzevoort	
<b>Integratie: een kwestie van geloof?</b>	18
Prof. dr. F.A. (Frank) van Tubergen	
<b>Religie en echtscheiding</b>	20
Dr. S.W.E. (Susan) Rutten	
<b>Moslimactivisme in Nederland na 1989</b>	22
Prof. dr. A.C.A.E. (Annelies) Moors	
<b>Geloven in veelvoud</b>	24
Prof. dr. A.F.M. (André) van der Braak	
<b>Religiekritiek en de culturele representatie van Joden en Moslims in Nederland</b>	26
Prof. dr. H.Y.M. (Yolande) Jansen	



# Voorwoord

Modernisering, secularisering, ontkerkelijking, emancipatie, migratie, globalisering, de informatierevolutie: door al deze ontwikkelingen is het sociale en religieuze landschap ingrijpend veranderd. Tegen de achtergrond van de veranderingen die religie doormaakt en de nieuwe vragen die religies in al hun verschijningsvormen oproepen heeft NWO het programma Religie in de moderne samenleving ontwikkeld.

Binnen dit programma wordt wetenschappelijk onderzoek gedaan naar (de rol van) religie in de hedendaagse Nederlandse samenleving. We sluiten aan bij vragen die hoog op de maatschappelijke agenda staan en die nadere doordenking en onderzoek vragen.

Met het programma proberen we de dynamiek te vangen van religie(s) in het Nederland van nu. Daarbij hanteren we een brede, beschrijvende opvatting van de term religie, immers ook de term zelf is in beweging. Religie omvat zowel gevestigde vormen van godsdienst, nieuwe vormen van religiositeit of spiritualiteit, en is een factor die verbindt – of (onder)scheidt – en ook zelf binding kan zijn. We hebben nadrukkelijk aandacht voor de historische en internationale aspecten van de dynamiek.

In deze programmabrochure worden het programma, de projecten en de onderzoeksteams aan u voorgesteld.

Namens de programmacommissie

Prof. dr. A.J.A.C.M. (Anne-Marie) Korte  
*Voorzitter programmacommissie Religie in de moderne samenleving*  
*Portefeuillehouder NWO Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen*



# Over het programma

**De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek ontwikkelde het programma Religie in de moderne samenleving, samen met het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Doel van het programma is het verkrijgen van nieuwe wetenschappelijke inzichten over de rol van religie in de hedendaagse samenleving. Wetenschappers en maatschappelijke partners werken binnen de projecten samen, zodat de resultaten van de onderzoeksprojecten maatschappelijk relevant en toepasbaar zijn.**

## Een onderzoeksprogramma over religie

De rol van religie verandert voortdurend. Religie is zeker niet uit onze samenleving verdwenen, maar is in de afgelopen jaren wel een nieuwe rol gaan vervullen. Die veranderende rol van religie roept vragen op, zoals: Levert religie een bijdrage aan de integratie van minderheden of staat zij deze juist in de weg? Werkt het feit dat religie vaak onderwerp van publiek debat en conflict is, splijtend of juist verbindend? Waarom worden sommige religieuze uitingen wel getolereerd en andere niet? Hoe moet de samenleving omgaan met religieuze kwesties, zoals de relatie tussen religie en onderwijs en de mogelijkheid voor bijzondere scholen, het dragen van religieuze kleding, het oproepen tot gebed, het vieren van religieuze feestdagen?

Om antwoorden te vinden op deze en andere vragen heeft de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek in nauwe samenspraak met maatschappelijke organisaties een onderzoeksprogramma over religie ontwikkeld. Doel van het programma is om met behulp van wetenschappelijk onderzoek een beter beeld te krijgen van de veranderende rol van religie in onze samenleving. Het onderzoek zal nieuwe inzichten opleveren, die belangrijk zijn voor beleidsmakers, professionals in maatschappelijk bestuur en het overheidsbeleid, in de zorgsector en het onderwijs, en voor bestuurders in bedrijven en organisaties.



## Thematiek: religie verbindt en (onder)scheidt

In onze geïndividualiseerde samenleving heeft religie niet meer de sociale verbindende functie die zij in vroegere vormen en instituties lange tijd heeft vervuld. Maar hoe werken de nieuwe vormen en functies van religie? Hoe bindt religie vandaag de dag mensen aan een gemeenschappelijk doel, aan ideeën, aan een situatie of gemeenschap? En wanneer verbindt religie juist niet, omdat zij de eigen religieuze gemeenschap isoleert, anderen uitsluit, of zelfs inspireert tot geweld? Deze vragen naar de verbindende en (onder)scheidende rol van religie staan centraal in het programma Religie in de moderne samenleving. Ze zijn op drie terreinen toegespitst:

### 1 Religie centraal

Hoe 'werkt' religie: hoe voelen mensen zich met en door religie verbonden, en wat zijn de factoren die mensen verbinden of juist scheiden? Voorbeelden van onderzoeksvragen zijn: Hoe voelen mensen zich gebonden aan een religie of een bepaalde vorm van spiritualiteit en hoe komt dat tot uiting in het alledaagse leven? Hoe werkt dat bij specifieke bevolkingsgroepen, bij bijvoorbeeld religieuze migranten die zich vestigen in een overwegend seculier land? Wat betekent het als mensen hun geloof samenstellen uit elementen van verschillende religies?

### 2 Religie en samenleving

Binnen dit terrein gaat het om de relatie tussen religie en de samenleving. Wat kan religie betekenen voor het maatschappelijk vertrouwen van mensen, en voor hun politieke en sociale betrokkenheid? Voorbeelden van onderzoeksvragen zijn: Hoe komt beeldvorming over bepaalde religieuze groepen tot stand? Hoe verhouden religieuze groepen zich tot elkaar en tot de samenleving?

### 3 Het publieke domein en religie

Religie in het publieke domein is een onderwerp dat veel aandacht krijgt: Hoe kan of moet met religie(s) worden omgegaan door de staat, de samenleving en maatschappelijke organisaties? Voorbeelden van onderzoeksvragen zijn: Hoe heeft de relatie kerk-staat zich in Nederland in de afgelopen vijftig jaar ontwikkeld? Welke posities nemen gelovigen zelf in in het debat over hun religie? Welke uitkomst kan het (Nederlands) recht bieden aan vrouwen die gebonden zijn aan een religieus gesloten huwelijk?

## Samenwerking met maatschappelijke partners

Binnen het programma Religie in de moderne samenleving gaat het om maatschappelijk relevant onderzoek. Onderzoekers en maatschappelijke partners werken daarom samen binnen de projecten. De partners zijn betrokken bij de opzet van het onderzoek, de uitvoering van het project, de communicatie over de onderzoeksresultaten en de toepassing ervan. Zij dragen ook financieel (in geld of in natura) aan het project bij.

## Organisatie

In 2013 zijn negen gehonoreerde projecten van start gegaan. Deze projecten en het programma lopen tot 2018. NWO heeft voor het programma 4 miljoen euro beschikbaar gesteld. Maatschappelijke partners dragen ruim 560.000 euro bij aan de projecten. Een programmacommissie, bestaande uit projectleiders en vertegenwoordigers van de maatschappelijke partners, is verantwoordelijk voor de inhoudelijke begeleiding en wetenschappelijke coördinatie van het brede onderzoeksterrein van het programma. Het programma wordt uitgevoerd binnen NWO Geesteswetenschappen.



# Fragiele relaties: joden en moslims in Amsterdam en Londen

## **Delicate relations: Jews and Muslims in Amsterdam and London**

### **Projectleider**

**Prof. dr. G.A. (Gerard) Wiegers**, Universiteit van Amsterdam

### **Teamleden**

Dr. S.J. (Sipco) Vellenga, Universiteit van Amsterdam

Prof. dr. J. (Judith) Frishman, Universiteit Leiden

Prof. dr. M. (Maleiha) Malik, King's College London

Drs. S. (Suzanne) Roggeveen, Universiteit van Amsterdam

Drs. S.E. (Susanne) van Esdonk, Universiteit van Amsterdam

### **Contactgegevens**

[g.a.wiegers@uva.nl](mailto:g.a.wiegers@uva.nl)

### **Maatschappelijke partners**

- Ministerie van Veiligheid & Justitie
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Gemeente Amsterdam
- Centraal Joods Overleg
- Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO)

## Doel

Het onderzoeken van de actoren en factoren die van invloed zijn op de relaties tussen joden en moslims in Amsterdam en Londen, zowel in termen van samenwerking als conflict.

## Aanpak

Door middel van kwalitatieve onderzoeksmethoden, zoals documentenonderzoek, participerende observatie en interviews, zullen de relaties tussen joden en moslims in zowel Amsterdam als Londen in kaart worden gebracht. De resultaten hiervan worden geplaatst binnen een theoretisch kader waarin het werk van Pierre Bourdieu een centrale plaats inneemt, aangevuld met bijvoorbeeld mobilisatietheorieën en sociale identiteitstheorieën.

## Gewenste resultaten

Twee dissertaties, een overkoepelende studie, diverse wetenschappelijke artikelen, een publiekssymposium en een tentoonstelling over de relaties tussen joden en moslims in de Europese context.

## Motivatie/inspiratie

Binnen de context van de huidige 'post-seculiere samenleving' is het buitengewoon interessant na te gaan hoe de verhoudingen tussen verschillende religieuze groeperingen zich ontwikkelen. In deze studie staan de fragiele relaties tussen joden en moslims in twee Europese hoofdsteden Amsterdam en Londen centraal. Aan de ene kant zijn er krachten werkzaam die hen naar elkaar toe drijven (hun positie als religieuze minderheden; de gemeenschappelijke belangen op het punt van godsdienstvrijheid etc.), aan de andere kant zijn er ook thema's die hen juist uit elkaar drijven (verwijten van antisemitisme of juist islamofobie; het Israëliësch-Palestijns conflict etc.). Onder welke condities komt samenwerking tot stand en onder welke conflict? In dit onderzoek worden de relaties tussen joden en moslims onderzocht in nauw verband met de contexten waarin deze zijn ingebed en de rol die 'externe' actoren als de lokale overheden daarbij spelen.



# Verschuivende verhoudingen: Religieuze organisaties en de overheid in Nederland vanaf de jaren 60

**Religion Renegotiated: Faith-Based Organizations and the State in the Netherlands since the 1960s**

## **Projectleider**

**Prof. dr. J.C. (James) Kennedy**, Universiteit van Amsterdam

## **Teamleden**

Dr. H.M.T.D. (Hans-Martien) ten Napel, Universiteit Leiden

Dr. M. (Mart) Rutjes, Universiteit van Amsterdam

Drs. L. (Leonard) van 't Hul, Universiteit van Amsterdam

## **Contactgegevens**

kennedy@uva.nl

## **Maatschappelijke partners**

- Beeld en Geluid
- Besturenraad
- Bouwman Van Dommelen advocaten
- Contactorgaan Moslims & Overheid
- Gemeente Amsterdam
- Gemeente Zoeterwoude
- Leger des Heils
- Stichting Dock
- Stichting tot Heil des Volks
- Teldersstichting

## Doel

De verhouding tussen kerk en staat in Nederland is sterk in beweging. Dit project wil de verschuivingen in het Nederlandse overheidsbeleid ten aanzien van religieuze groeperingen sinds het midden van de jaren zestig in kaart brengen, en daarmee inzicht bieden in de omstrede en aangevochten verhouding tussen religieuze organisaties ('kerk') en staat. We willen 'the Dutch case' begrijpen in de context van internationale en transnationale ontwikkelingen.

## Aanpak

Een geschiedkundige benadering ligt aan de kern van het onderzoek. Dat betekent vooral studie naar relevante bronnen van de laatste vijftig jaar. Digitale bestanden (kranten, maar ook radio en televisie) zijn daarvoor belangrijk, maar ook niet-digitale archieven, zoals beleidsstukken van de gemeente zijn eveneens van betekenis.

## Gewenste resultaten

We hopen een geïnformeerde analyse te bieden over wat in Nederland wel en niet is veranderd t.o.v. kerk-staat verhoudingen. We hopen door deze kennis maatschappelijke discussies over de plaats van religie in de samenleving te dienen.

## Motivatie/inspiratie

In recente jaren hebben Nederlanders vaker gesproken over 'de scheiding van kerk en staat' – een begrip dat lijkt overgewaaid te zijn uit Amerika – als een absolute norm waaraan iedereen zich vanzelfsprekend moet houden. Wanneer deze roep tot scheiding onderdeel van de discussie is geworden, en wat men daarmee bedoelt, is een van de vragen waarop wij een antwoord zoeken. We willen graag meer weten over de geschiedenis van de huidige discussie en praktijk, die enerzijds strengere eisen stelt aan 'religie' in het publieke domein en anderzijds meer belangstelling heeft voor haar positieve bijdrage aan staat en samenleving.



# Ontwikkeling van islam in Nederland onder de loep

## Making Islam work in the Netherlands

### Projectleider

**Prof. dr. J.T. (Thijl) Sunier**, Vrije Universiteit Amsterdam

### Teamleden

Prof. dr. L.P.H.M. (Leon) Buskens, Universiteit Leiden

Drs. H. (Heleen) van der Linden, Vrije Universiteit, Amsterdam

Drs. A. (Arshad) Muradin, Universiteit Leiden

### Contactgegevens

[j.t.sunier@vu.nl](mailto:j.t.sunier@vu.nl)

### Maatschappelijke partners

- Gemeente Den Haag
- Gemeente Rotterdam
- Gemeente Leiden
- Stichting OIKOS
- Ministerie van Defensie
- Ministerie van Sociale Zaken
- Teldersstichting (VVD)
- Wetenschappelijk Instituut CDA
- Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO)
- Platform INS
- Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR)
- Arslan Advocaten
- Moslimvrouwenorganisatie Al Nisa
- Stichting Ihsan
- Minhaj-ul-Quran Nederland
- Centrum voor Islamitische Theologie, Vrije Universiteit Amsterdam

## Doel

Dit onderzoek analyseert hoe moslims in Nederland in het dagelijks leven omgaan met actuele kwesties in hun geloof, hoe zij discussiëren over veranderingen en aanpassingen in islamitische regels, en van welke middelen en instanties zij daarbij gebruik maken.

## Aanpak

Er zijn twee deelonderzoeken. Het ene onderzoek gaat over de vraag hoe moslims bepaalde kwesties en dilemma's bediscussiëren die samenhangen met hun leven als moslim in de Nederlandse samenleving en wie hierin het initiatief nemen. Welke ontwikkelingen kunnen we waarnemen op het gebied van religieus gezag? Het andere deelonderzoek richt zich op de vraag hoe dit van invloed is op islamitisch recht en welke debatten over de ontwikkelingen van dat recht plaatsvinden onder gewone moslims.

## Gewenste resultaten

Naast een serie wetenschappelijke conferenties en publicaties wordt met elk van de maatschappelijke partners een plan ontwikkeld om resultaten voor een brede doelgroep toegankelijk en bruikbaar te maken.

## Motivatie/inspiratie

Het plan voor dit onderzoek is ontstaan vanuit de gedachte dat elke religieuze vernieuwing begint met discussies onder 'gewone' gelovigen, mensen die zich niet professioneel met religie bezighouden, maar wel proberen te leven naar de geest van hun geloof. Religieuze ontwikkeling is in de eerste plaats een ontwikkeling 'van onderop'. Maatschappelijke ontwikkelingen brengen steeds nieuwe vraagstukken en dilemma's naar voren. Dat betekent dat religieuze ontwikkelingen hand in hand gaan met maatschappelijke ontwikkelingen.





# Religie en homoseksualiteit als vermeende tegenstelling

## Contested privates: The oppositional pairing of religion and homosexuality in contemporary public discourse in the Netherlands

### Projectleider

**Prof. dr. R.R. (Ruurd) Ganzevoort**, Vrije Universiteit Amsterdam

### Teamleden

Prof. dr. A.J.A.C.M. (Anne-Marie) Korte, Universiteit Utrecht

Dr. D.J. (David) Bos, Vrije Universiteit Amsterdam

Dr. C.A.M. (Mariecke) van den Berg, Vrije Universiteit Amsterdam

M. (Marco) Derks MPhil, Universiteit Utrecht

Dr. S. (Srdjan) Sremac, Vrije Universiteit Amsterdam

### Contactgegevens

[r.r.ganzevoort@vu.nl](mailto:r.r.ganzevoort@vu.nl)

[www.livedreligion.org/cultures/projects/contested-privates/](http://www.livedreligion.org/cultures/projects/contested-privates/)

### Maatschappelijke partners

- COC Nederland
- Directie Emancipatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- EduDivers – kenniscentrum voor onderwijs en seksuele diversiteit
- Evangelische Broedergemeente Nederland
- ForumC – geloof, wetenschap, samenleving
- IHLIA – Internationaal Homo/Lesbisch Informatiecentrum en Archief
- LKP – Landelijk KoördinatiePunt groepen kerk en homoseksualiteit – koepelorganisatie van de christelijke LHBT-beweging
- Movisie – kennis en aanpak van sociale vraagstukken
- Nieuwemoskee – islamitisch platform voor kritische denkers
- Rutgers WPF – kenniscentrum seksualiteit
- SMN – Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders
- Werkverband van Queer Theologen

## Doel

Inzicht in de manieren waarop en de redenen waarom religie en homoseksualiteit in hedendaags Nederland zo vaak met elkaar in verband worden gebracht – dikwijls als zaken die elkaar uitsluiten – en daarmee in de veranderende plaats van religie in de Nederlandse samenleving.

## Aanpak

Analyse van discursieve koppelingen tussen religie en homoseksualiteit in het publieke domein (politiek, internet, populaire cultuur), waarbij hedendaagse gemeenplaatsen en controverses worden vergeleken met die gedurende de eerste zestig jaar na de oorlog, en met die in Spanje, Zweden en Servië.

## Gewenste resultaten

De beoogde wetenschappelijke output bestaat uit zes artikelen in internationale, peer reviewed tijdschriften, publicatie van een wetenschappelijke bundel, een dissertatie, en papers op nationale en internationale wetenschappelijke conferenties. De beoogde maatschappelijke output bestaat uit een maatschappelijke conferentie, diverse professionele en populariserende publicaties, ontwikkeling of verbetering van les- en informatiemateriaal, en toerusting en training van maatschappelijke organisaties en professionals.

## Motivatie/inspiratie

Heel wat mensen zijn zowel religieus als homo- of biseksueel, maar in publieke debatten worden een en ander vaak voorgesteld als identiteiten die elkaar uitsluiten: de aandacht gaat vaak uit naar de 'homovijandigheid' van christendom en islam, of juist naar de 'religievijandigheid' van de homobeweging of -gemeenschap. Dat is begrijpelijk gezien confrontaties in het verleden en in het buitenland, maar pijnlijk voor religieuze LHBT-s (Lesbisch, Homo-, Bi-, en Transgender). Met dit onderzoek willen we clichés deconstrueren en materiaal aandragen voor een vruchtbaarder dialoog. Ook willen we achterhalen hoe hedendaagse opvattingen van wat 'homoseksualiteit', en wat 'religie' is eigenlijk zijn gevormd.



# Integratie: een kwestie van geloof?

## **Immigration and religion in the Netherlands: A dynamic approach to religion in a multi-ethnic society**

### **Projectleider**

**Prof. dr. F.A. (Frank) van Tubergen**, Universiteit Utrecht

### **Teamleden**

Dr. F. (Fenella) Fleischmann, Universiteit Utrecht

Dr. M. (Mieke) Maliepaard, Universiteit Utrecht

### **Contactgegevens**

f.vantubergen@uu.nl

### **Maatschappelijke partners**

– Trouw

## Doel

Nederland is door grootschalige migratie veranderd in een etnisch en religieus diverse samenleving. Hoe beleven en belijden migranten en hun kinderen hun geloof in de Nederlandse maatschappij? Met het beantwoorden van deze vraag leveren we drie bijdragen aan bestaand onderzoek:

- We onderzoeken religieuze verandering onder migranten en hun kinderen. We kijken hoe religieuze identiteiten, betrokkenheid en praktijk gedurende de levensloop veranderen.
- We bestuderen de dynamiek van religieuze verandering. Hoe ontwikkelt religieuze betrokkenheid zich in interetnische interacties op scholen, in buurten en op het werk? Ook kijken we hoe religie het participeren in sociale contexten zoals werk en school beïnvloedt, en bestuderen we hoe religie en percepties van discriminatie elkaar wederzijds beïnvloeden.
- We hanteren een internationaal vergelijkend perspectief. We vergelijken de dynamiek van religieuze veranderingen in Nederland met die in andere landen.

## Aanpak

We gebruiken twee unieke longitudinale panelstudies (SCIP en CILS4EU) waarin uitgebreid naar religie is gevraagd. In SCIP worden recent aangekomen migranten uit verschillende herkomstlanden gevolgd over een periode van vijf jaar. Vergelijkbare data zijn verzameld in Duitsland. In CILS4EU worden 5000 adolescenten, waarvan 2000 migrantenkinderen, gedurende zes jaar gevolgd. De studie is in Nederland, Duitsland, Zweden en Engeland uitgevoerd.

## Gewenste resultaten

De bevindingen worden gepubliceerd in (inter)nationale wetenschappelijke tijdschriften, en in boekvorm (proefschrift). Via jaarlijkse publicaties in Trouw worden de uitkomsten gedeeld met een groter publiek. Verder komen er factsheets (met Forum) en twee congressen (met Trouw, CMO, SKIN, NIF en Forum).

## Motivatie/inspiratie

Nederland raakt steeds verder gesecculariseerd. Tegelijkertijd neemt het aantal immigranten toe. Velen zijn opgegroeid in een religieus land. Hoe ontwikkelt zich hun religie in een overwegend seculier land? De onderzoekers bestuderen de religieuze veranderingen van immigranten en hun kinderen.



# Religie en echtscheiding

## Marital captivity: Bridging the gap between religion and law

### Projectleider

Dr. S.W.E. (Susan) Rutten, Universiteit Maastricht

### Teamleden

Mr. B. (Benedicta) Deogratias LL.M., Universiteit Maastricht

Dr. E. (Esther) van Eijk, Universiteit Maastricht

Mr. P. (Pauline) Kruiniger LL.M., Universiteit Maastricht

### Contactgegevens

s.rutten@maastrichtuniversity.nl

[www.maastrichtuniversity.nl/rechten/huwelijksegevangenschap](http://www.maastrichtuniversity.nl/rechten/huwelijksegevangenschap)

### Maatschappelijke partners

- Atria, Kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis
- Stichting Landelijke Werkgroep Mudawwanah
- Stichting Proefprocessenfonds Clara Wichmann
- Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON)



## Doel

'Huwelijkse gevangenschap' betreft een situatie waarin iemand tegen zijn/haar wil in een (religieus) huwelijk blijft, omdat het niet lukt een religieuze echtscheiding te krijgen. Doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in 'huwelijkse gevangenschap' in Nederland en het vinden van juridische instrumenten om huwelijkse gevangenschap te voorkomen en hiervoor oplossingen te bieden.

## Aanpak

Het onderzoek kent twee typen deelonderzoeken: 1) veldonderzoek onder professionals, geestelijken en slachtoffers van huwelijkse gevangenschap, en 2) juridisch-dogmatisch onderzoek waarbij juridische instrumenten uit het Nederlandse recht, en voorts voor Nederland geldende mensenrechten worden onderzocht op geschiktheid om te worden ingezet in situaties van huwelijkse gevangenschap.

## Gewenste resultaten

Het onderzoek zal resulteren in vier onderzoeksrapporten en een proefschrift. De wetenschappelijke resultaten worden vertaald naar de praktijk ten behoeve van doelgroepen die met de problematiek in aanraking komen (professionals/hulpverlening, migrantenorganisaties, vluchtelingenorganisaties, vrouwenorganisaties, religieuze gemeenschappen etc.).

## Motivatie/inspiratie

De problematiek van huwelijkse gevangenschap is pas recent publiekelijk onder de aandacht gekomen. Vooral vrouwen ondervinden hiervan in hun sociale en maatschappelijke leven vergaande negatieve gevolgen. Druppelsgewijs worden hierover rechtszaken gevoerd. Om juridisch op de juiste wijze in te spelen op (mogelijke) situaties van huwelijkse gevangenschap, is het van belang om een goed beeld van de problematiek te hebben alsook van mogelijk beschikbare juridische instrumenten in het Nederlandse en internationale recht. Bijzondere aandacht hierbij heeft de vraag welke middelen het recht kan bieden om scheidingsproblemen die ontstaan en bestaan binnen religieuze gemeenschappen (islamitische, joodse, christelijke, hindoestaanse) het hoofd te bieden.





# Moslimactivisme in Nederland na 1989

**Forces that bind or divide? Muslim interventions in the public realm 1989 – 2016**

## **Projectleider**

**Prof. dr. A.C.A.E. (Annelies) Moors**, Universiteit van Amsterdam

## **Teamleden**

Dr. M.J.M. (Martijn) de Koning, Universiteit van Amsterdam

Dr. S. (Sarah) Bracke, Universiteit van Gent en Harvard University

F. (Fouzia) Outmany MSc, Universiteit van Amsterdam

## **Contactgegevens**

[m.j.m.dekoning@uva.nl](mailto:m.j.m.dekoning@uva.nl)

[www.religionresearch.org/act/](http://www.religionresearch.org/act/)

## **Maatschappelijke partners**

– Imagine IC



## Doel

In dit project analyseren we welke posities moslimactivisten vanaf 1989 in islamdebatten in Nederland hebben ingenomen en de maatschappelijke consequenties ervan.

## Aanpak

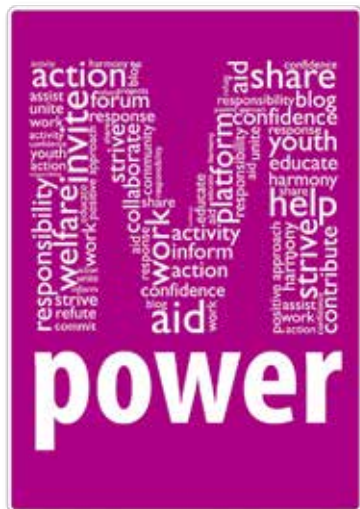
We beginnen met een overzicht van het brede scala aan posities dat moslims in het publieke debat hebben ingenomen. Daarbij besteden we zowel aandacht aan de inhoud van hun interventies als ook aan de manier waarop ze dat doen, inclusief het gebruik van media. Een aantal debatten onderzoeken we diepgaander door middel van uitgebreide case studies. Deze dekken de belangrijkste velden van moslimactivisme in Nederland: de participatie van moslims, de representatie van de islam, en islam in het dagelijks leven.

## Gewenste resultaten

Door middel van een historiserende, vergelijkende en transnationale benadering, willen we niet alleen inzicht krijgen in moslimactivisme in Nederland, maar ook in de vraag in hoeverre dit activisme deel uitmaakt van een Europese of globale trend dan wel specifiek is voor Nederland.

## Motivatie/inspiratie

De afgelopen decennia hebben we gezien hoe de ene na de andere kwestie over islam is opgekomen in Europa. Vaak was de achterliggende vraag daar-bij of religie, en in het bijzonder de islam, mensen bindt of verdeelt. Veel onderzoek hierover beschouwt moslims op de eerste plaats als object van het integratiebeleid. In dit project gebruiken we een andere insteek: de vraag hoe moslims zelf, in het bijzonder vrouwen en jongeren, participeren in dergelijke debatten.







# Geloven in veelvoud

## Multiple Religious Belonging: Hermeneutical and Empirical Explorations of Hybrid Religiosity

### Projectleider

Prof. dr. A.F.M. (André) van der Braak, Vrije Universiteit Amsterdam

### Teamleden

Prof. dr. M. (Manuela) Kalsky, Vrije Universiteit Amsterdam

Prof. dr. W.L. (Willie) van der Merwe, Vrije Universiteit Amsterdam

Dr. J.T. (Joantine) Berghuijs, Vrije Universiteit Amsterdam

D.F. (Daan) Oostveen MA, Vrije Universiteit Amsterdam

### Contactgegevens

a.vander.braak@vu.nl

### Maatschappelijke partners

- Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS)
- De Nieuwe Liefde
- IKON-TV
- Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen (VGvZ)



## Doel

Steeds meer mensen in Nederland stellen hun geloof samen uit elementen van verschillende religies. Wat betekent deze ontwikkeling voor onze samenleving? Samen met maatschappelijke organisaties verkennen de onderzoekers het nieuwe verschijnsel van meervoudige religieuze binding (MRB) en de gevolgen ervan.

## Aanpak

Promovendus Daan Oostveen doet hermeneutisch onderzoek naar de manier waarop in het Westen over MRB wordt gesproken. Met behulp van een interculturele vergelijking met Chinese perspectieven probeert hij te komen tot een nieuwe verstaanswijze van MRB. Postdoc Joantine Berghuijs doet empirisch onderzoek naar de mate waarin MRB in de Nederlandse samenleving voorkomt.

## Gewenste resultaten

Het project resulteert in een monografie van de promovendus, een monografie van de postdoc, een bundel met de 'proceedings' van een internationale conferentie, en een overkoepelende monografie. Daarnaast worden seminars en pr-activiteiten georganiseerd, en zullen beleidsadviezen worden gegeven over het omgaan met MRB in onderwijs, geestelijke verzorging en media.

## Motivatie/inspiratie

Mensen die hun geloof samenstellen uit elementen van verschillende tradities worden soms geportretteerd als 'ongebonden spirituelen' of 'zwevende gelovigen'. Daarmee wordt gesuggereerd dat het individualisten zijn die iedere vorm van religieuze binding afwijzen. Dit onderzoek hanteert als perspectief dat zulke 'nieuwe spirituelen' wel degelijk de behoefte hebben om zich te verbinden; alleen zal deze binding andere vormen aannemen dan traditionele kerkelijke bindingen. Om het veranderende gezicht van religie in de eenentwintigste eeuw te verstaan, is het van groot belang om dit nieuwe verschijnsel van meervoudige religieuze binding te duiden en in kaart te brengen.



# Religiekritiek en de culturele representatie van Joden en Moslims in Nederland

## Critique of religion and the framing of Jews and Muslims in the Netherlands today

### Projectleider

**Prof. dr. H.Y.M. (Yolande) Jansen**, Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit Amsterdam

### Teamleden

Prof. dr. J.T. (Thijl) Sunier, Vrije Universiteit Amsterdam  
Dr. M.M. (Michiel) Leezenberg, Universiteit van Amsterdam  
Dr. A.M.R. (Annelien) de Dijn, Universiteit van Amsterdam  
M.A. (Matthea) Westerduin MA, Vrije Universiteit Amsterdam  
A.E.E. (Anna) Blijdenstein MA, Universiteit van Amsterdam

### Contactgegevens

a.e.e.blijdenstein@uva.nl of y.jansen@uva.nl

### Maatschappelijke partners

- Stichting Socrates
- Anne Frank Stichting
- Stichting Forum
- Eutopia
- Humanistisch Verbond
- Joods-Marokkaans netwerk



## Doel

Recentelijk zijn in Nederland en andere Europese landen controverses ontstaan over joodse en islamitische religieuze praktijken, zoals rituele slacht en besnijdenis. Doel van dit project is te onderzoeken hoe beeldvorming over jodendom en islam en Joden en moslims een rol speelt in de debatten over deze praktijken en of er sprake is van stereotypering, racialisering en culturalisering.

## Aanpak

Eén promotieonderzoek geeft een historisch-conceptuele analyse van de dynamiek tussen religieuze kritiek en de representatie van joden en moslims in de geschiedenis van de moderne politieke theorie. Vervolgens analyseert het de bijdragen van enkele publieke intellectuelen in het Nederlandse debat in het licht van die geschiedenis. Het tweede promotieonderzoek gaat met de deelnemers aan dit debat zelf op zoek naar de legitimiteit van verschillende vormen van religieuze kritiek, wanneer we die interpreteren in het licht van de dynamiek met de culturele representatie van joden en moslims.

## Gewenste resultaten

Artikelen, synthetiserend boek, wetenschappelijke workshops en publieke debatten. Door de onderzoeksopzet zal project twee zelf aan het maatschappelijk debat over de beeldvorming over joden en moslims in Nederland bijdragen.

## Motivatie/inspiratie

Controverses over religieuze praktijken worden meestal beschreven in termen van de verschuivende verhouding tussen seculiere cultuur en orthodoxe religies. Sommigen bekritisieren deze praktijken in de naam van seculiere of liberale waarden, vaak met referentie aan de Verlichting; anderen menen dat een overheersend liberaal secularisme op gespannen voet staat met religieuze tolerantie en religieuze vrijheid. De vraag naar de dynamiek tussen kritiek op religie en de culturele representatie van joden en moslims blijft vaak op de achtergrond. Deze vraag is echter zeer urgent nu antisemitisme en islamofobie bronnen van zorg zijn in heel Europa.



Nederlandse Organisatie voor  
Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)  
Geesteswetenschappen  
Postbus 93425  
2509 AK Den Haag

T: 070 344 08 18  
E: [religie@nwo.nl](mailto:religie@nwo.nl)  
[www.nwo.nl/religie](http://www.nwo.nl/religie)

mei 2014



Sociaal en Cultureel Planbureau



Ministerie van Binnenlandse Zaken en  
Koninkrijksrelaties

**NWO**

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek  
Geesteswetenschappen